

**OTA-ONALARNING FARZAND TARBIYASIDA JAMIYAT OLDDIDAGI
BURCH VA MAJBURIYATLARI, PEDAGOGLARNING TAFSIYALARI****Muhamedjonova Mavruda Rustambekovna***Toshkent xalqaro kimyo Universiteti magistranti***Shirinov M.K.***PhD, dots, Toshkent xalqaro kimyo Universiteti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:08.10.2025**Revised: 09.10.2025**Accepted:10.10.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*Ota-ona tarbiyasi,
farzand tarbiyasi,
jamiyat oldidagi
majburiyatlar,
pedagogik tavsiyalar,
ota-ona mas'uliyati,
ijtimoiy tarbiya, ota-
onalar va pedagoglar
hamkorligi, tarbiyaviy
strategiyalar,
farzandning axloqiy
rivoji, pedagogik
maslahatlar*

Ushbu tadqiqot ishi ota-onalarning farzand tarbiyasida jamiyat oldidagi burch va majburiyatlarini, shuningdek, pedagoglarning beradigan tavsiyalari va tavsiyalarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning maqsadi ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish, farzandlarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini ta'minlash, shuningdek, pedagogik yondashuvlarni samarali tatbiq etish usullarini aniqlashdir. Tadqiqot davomida ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish strategiyalari ham tahlil qilinadi.

Kirish. Ota-ona tarbiyasi har bir jamiyatning barqarorligi va farzandlarning ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Jamiyat o'z a'zolaridan nafaqat shaxsiy mas'uliyatni, balki bolalarning tarbiyasiga ham e'tibor qaratishni talab qiladi.

Farzand tarbiyasi faqat oilaning ichki masalasi emas, balki butun jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi. Shu bois ota-onalar o'z farzandlarini tarbiyalashda nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy burchlarini ham amalga oshiradilar. Bugungi kunda zamonaviy pedagogika va psixologiya ilmiy tadqiqotlari ota-onalarning tarbiyaviy rolini aniqlash, ularning farzandlar bilan samarali muloqot qilish usullarini ishlab chiqish, hamda pedagoglarning maslahatlarini hayotga tatbiq etishning ahamiyatini ko'rsatadi. Ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlik farzandning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy qobiliyatlari, axloqiy me'yorlarni o'zlashtirishida katta rol o'ynaydi. Shuningdek, farzand tarbiyasida ota-onalarning jamiyat oldidagi majburiyatlari ularning shaxsiy mas'uliyati bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayonda pedagoglar maslahatlari va tavsiyalari juda muhim hisoblanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish, pedagogik yondashuvlarni hayotga tatbiq etish va ota-onalar hamda pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirishdir. Ota-onalarning farzand tarbiyasidagi roli har bir jamiyat uchun eng muhim masalalardan biridir. Farzandning ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishi bevosita ota-onaning tarbiyaviy yondashuvlariga bog'liqdir. Shu bois, ota-onalar nafaqat oilaviy burchlarni, balki jamiyat oldidagi majburiyatlarini ham to'liq anglab, ularni amalda bajarishlari lozim. Farzand tarbiyasi faqatgina oilaviy masala bo'lib qolmay, butun jamiyatning barqarorligi va kelajagi bilan chambarchas bog'liqdir. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalarning tarbiyaviy faolligi va pedagoglar bilan hamkorligi farzandning shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandning ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirishida, axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda va mas'uliyatli shaxs sifatida yetishishda bevosita rol o'ynaydi. Shu bilan birga, pedagoglar tomonidan berilgan maslahatlar va tavsiyalar ota-onalarning tarbiyaviy faoliyatini samarali qiluvchi muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish, pedagoglarning tavsiyalarini samarali tatbiq etish va ota-onalar bilan pedagoglar o'rtasida muntazam hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali farzandlarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shish mumkin. Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqot ota-onalarning farzand tarbiyasidagi jamiyat oldidagi burchlarini aniqlash, pedagoglarning tavsiyalari bilan farzand tarbiyasini mustahkamlash va ota-onalar hamda pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Farzand tarbiyasi har bir jamiyatning barqarorligi, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ota-onalar farzandning shaxsiyati, ijtimoiy xulqi va ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishda bevosita rol o'ynaydi. Shu bois, ota-onalarning tarbiyaviy yondashuvlari va

jamiyat oldidagi majburiyatlarini to'liq anglab, ularni amalda bajarishi juda muhimdir. Farzand tarbiyasi faqat oilaviy masala bo'lib qolmay, balki butun jamiyatning kelajagi bilan chambarchas bog'liqdir. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalarning tarbiyaviy faolligi va pedagoglar bilan samarali hamkorligi farzandning ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Ota-onalar pedagoglarning tavsiyalarini amalda qo'llash orqali farzandning mas'uliyatli qarorlar qabul qilish qobiliyatini va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Bundan tashqari, farzand tarbiyasida ota-onalarning jamiyat oldidagi majburiyatlarini amalga oshirish va pedagoglarning tavsiyalarini tatbiq etish ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi. Tadqiqotning maqsadi shundan iboratki, ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish, pedagogik yondashuvlarni samarali tatbiq etish va ota-onalar hamda pedagoglar o'rtasida samarali hamkorlikni rivojlantirish orqali farzandlarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga hissa qo'shishdir.

Adabiyotlar tahlili. Farzand tarbiyasi va ota-onalarning jamiyat oldidagi majburiyatlari masalasi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Masalan, P. Freydning psixologik nazariyalari ota-onaning tarbiyadagi roli va farzandning shaxsiy rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikni yoritadi [1]. Shuningdek, V. Vygotskiy ijtimoiy o'rganish va farzandning ijtimoiy muhit bilan integratsiyasini o'rganib, ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi [2]. O'zbek olimlari ham ota-onaning tarbiyaviy rolini va jamiyat oldidagi majburiyatlarini tahlil qilgan. Masalan, R. Xudoyberdiyev ota-onalarning tarbiyaviy strategiyalari va farzandning axloqiy rivoji o'rtasidagi bog'liqlikni tadqiq qilgan [3]. Shu bilan birga, pedagoglarning maslahatlari va metodik tavsiyalari farzandning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, bu esa zamonaviy pedagogik ilmiy adabiyotlarda ham tasdiqlangan [4]. Shuningdek, xalqaro tadqiqotlarda ota-onalarning tarbiyadagi roli va farzandning shaxsiy rivojlanishidagi ijtimoiy faktorlar keng yoritilgan. Masalan, A. Bandura ijtimoiy o'rganish nazariyasi orqali ota-onaning farzandning axloqiy va ijtimoiy xulqiga ta'sirini tahlil qiladi [5]. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlik, tarbiyaviy strategiyalarni qo'llash va pedagogik tavsiyalarni tatbiq etish masalalari ham ko'plab tadqiqotlarda muhim mavzu sifatida ko'rsatib o'tilgan [6]. Adabiyotlar tahlilidan ko'rinib turibdiki, ota-onaning tarbiyaviy mas'uliyati, jamiyat oldidagi majburiyatlari va pedagoglarning tavsiyalari farzandning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu

sababli, tadqiqotning amaliy qismi ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirish usullarini aniqlashga qaratilgan.

Materiallar va usullar. Tadqiqotda ota-onalarning farzand tarbiyasida jamiyat oldidagi burch va majburiyatlarini aniqlash va pedagoglarning tavsiyalarini o'rganish maqsad qilingan. Tadqiqot obyekti sifatida Toshkent shahridagi maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalaridagi ota-onalar va pedagoglar tanlangan. Tadqiqot sub'ektlari sifatida 50 nafar ota-ona va 20 nafar pedagog ishtirok etgan. Tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi: so'rovnoma, intervyu, observatsiya va adabiyotlar tahlili. So'rovnoma orqali ota-onalarning tarbiyaviy yondashuvlari, jamiyat oldidagi majburiyatlarga munosabati va pedagoglarning maslahatlaridan foydalanish darajasi o'rganildi. Intervyu usuli pedagoglarning ota-onalarga beradigan tavsiyalari va metodik yondashuvlarini chuqurroq aniqlashga xizmat qildi. Observatsiya orqali esa farzand tarbiyasidagi real jarayonlar va ota-onalar hamda pedagoglar o'rtasidagi muloqotlar kuzatildi. Tadqiqot materiali sifatida akademik adabiyotlar, ilmiy maqolalar va ilg'or pedagogik tajribalar tahlil qilindi. Ushbu metodlar yordamida ota-onalar va pedagoglarning tarbiyaviy strategiyalari, jamiyat oldidagi majburiyatlarga munosabatlari va samarali pedagogik tavsiyalarni aniqlash imkoniyati yaratilgan. Tadqiqot natijalari statistika va grafik usullar yordamida tahlil qilindi, bu esa ma'lumotlarni vizual ko'rinishda taqdim etish va xulosalarni aniq chiqarishga xizmat qildi.

Jadval 1. Ota-onalarning farzand tarbiyasidagi jamiyat oldidagi majburiyatlarga munosabati (% bo'yicha)

Ota-onalar guruhi	Mas'uliyat bilan bajaradi (%)	Ba'zan e'tiborsiz qoladi (%)	Kam faollik ko'rsatadi (%)
20–30 yosh	65	25	10
31–40 yosh	60	30	10
41–50 yosh	55	35	10
51 yosh va undan katta	50	40	10

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, yosh ortishi bilan ota-onalarning jamiyat oldidagi majburiyatlarni mas'uliyat bilan bajarish darajasi biroz kamayadi, ammo ba'zan e'tiborsiz qolish darajasi oshadi. Shu bilan birga, ota-onalarning kam faollik ko'rsatish ko'rsatkichi barcha guruhlarda deyarli bir xil. Jadval 1 ota-onalarning farzand tarbiyasidagi jamiyat oldidagi majburiyatlarga munosabatini yosh guruhlari bo'yicha ko'rsatadi. Jadvaldan

ko‘rinib turibdiki, yosh ortishi bilan ota-onalarning mas‘uliyat bilan majburiyatlarni bajarish darajasi biroz kamayadi, shu bilan birga ba‘zan e‘tiborsiz qolish darajasi ortadi. Jadval shuningdek, ota-onalarning kam faollik ko‘rsatish ko‘rsatkichi barcha yosh guruhlarida deyarli bir xil ekanligini ko‘rsatadi

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ota-onalarning farzand tarbiyasida jamiyat oldidagi burch va majburiyatlarga munosabati yuqori darajada farq qiladi. So‘rovnoma natijalari asosida ota-onalarning 60% i tarbiyaviy yondashuvlarni mas‘uliyat bilan bajaradi, 25% i esa ba‘zan e‘tiborsiz qoladi, va 15% i esa bu borada yetarlicha faollik ko‘rsatmaydi. Shu bilan birga, pedagoglar ota-onalarga beradigan tavsiyalarning farzand tarbiyasida sezilarli ta‘siri aniqlangan: pedagoglarning tavsiyalariga amal qiladigan oilalarda farzandlarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishi yuqori darajada kuzatilgan. Observatsiya natijalari ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi samarali muloqotning farzandning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Masalan, muntazam maslahatlashuvlar va pedagogik tavsiyalarni hayotga tatbiq etish farzandning axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi va ijtimoiy me‘yorlarni mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ota-onalarning jamiyat oldidagi majburiyatlarini chuqur tushunishi va amalda bajarishi farzandning mas‘uliyatli va ma‘naviy yetuk shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagoglar va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish, ota-onalarga tarbiyaviy strategiyalar bo‘yicha qo‘llanmalar berish va ularni muntazam ravishda pedagogik tavsiyalar bilan qo‘llab-quvvatlash zarur. Shu asosda, tadqiqot ota-onalarning farzand tarbiyasidagi rolini yanada samarali qilish, jamiyat oldidagi majburiyatlarni to‘liq anglash va pedagoglarning tavsiyalarini hayotga tatbiq etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, ota-onalarning farzand tarbiyasida jamiyat oldidagi majburiyatlarga munosabati yosh, ma‘lumot darajasi va oilaviy holatga qarab farqlanadi. So‘rovnoma natijalari asosida, yuqori ma‘lumotli ota-onalar farzand tarbiyasida pedagoglarning tavsiyalarini ko‘proq qo‘llashadi, shu bilan birga farzandlarning axloqiy va ijtimoiy rivoji yuqori darajada kuzatiladi. Past ma‘lumot darajasiga ega ota-onalarda esa ba‘zan tarbiyaviy faoliyat yetarlicha bo‘lmaydi, bu esa farzandning ijtimoiy va axloqiy rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Observatsiya va intervyu natijalari shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning muntazam maslahatlari va ota-onalar bilan ochiq muloqot farzand tarbiyasida sezilarli ijobiy o‘zgarishlar keltiradi. Masalan, ota-onalar pedagoglarning tavsiyalarini amalda qo‘llaganda, farzandlar ijtimoiy me‘yorlarni

yaxshiroq anglaydi, mas'uliyatli qarorlar qabul qiladi va axloqiy qadriyatlarni mustahkam o'zlashtiradi. Shuningdek, tadqiqot ko'rsatdiki, ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirish uchun muntazam treninglar, maslahat sessiyalari va tarbiyaviy qo'llanmalarni joriy etish zarur. Bu nafaqat ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshiradi, balki pedagoglarning tavsiyalari orqali farzandlarning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini ham samarali ta'minlaydi. Shu sababli, tadqiqot ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi interaktiv hamkorlikni kuchaytirish va tarbiyaviy strategiyalarni amaliyotga tatbiq etishning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ota-onalarning farzand tarbiyasida jamiyat oldidagi burch va majburiyatlarini to'liq anglashi va amalga oshirishi farzandlarning ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, pedagoglarning tavsiyalari va maslahatlari ota-onalar tomonidan to'g'ri qabul qilinib, amaliyotga tatbiq etilganda, farzandning shaxsiy rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi. Tadqiqot davomida ota-onalar va pedagoglar o'rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirish, tarbiyaviy strategiyalarni qo'llash va pedagogik tavsiyalarni tatbiq etishning ahamiyati aniqlandi. Shu bilan birga, ota-onalarning tarbiyaviy mas'uliyatini oshirish va jamiyat oldidagi majburiyatlarini amalga oshirish bo'yicha muntazam qo'llab-quvvatlash zarur ekanligi tasdiqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Freud, S. (1923). The Ego and the Id. London: Hogarth Press.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Xudoyberdiyev, R. (2019). Ota-onaning tarbiyaviy strategiyalari. Toshkent: O'zbekiston.
4. Zokirova, M. (2021). Pedagogik tavsiyalar va farzand tarbiyasi. Toshkent: Ta'lim.
5. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
6. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. Psychological Bulletin, 113(3), 487–496.

7. Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887–907.

8. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

